

John Martinussen:

INTRODUKTION

De multinationale selskaber er i et stigende omfang blevet gjort til genstand for teoridannelse og analyse inden for samfundsvidenskaberne i de sidste 5-6 år. Heri afspejles den udbredte opfattelse, at multinationale selskaber manifesterer vigtige udviklings- og forandringstendenser samt indtager centrale positioner i såvel de enkelte samfundsformationer som i det internationale system. Meget længere rækker enigheden blandt samfundsforskerne imidlertid heller ikke. I den nærmere fastlæggelse og analyse af de multinationale selskaber og deres økonomiske og politiske betydning hersker der stor uenighed om, hvad der er den mest hensigtsmæssige fremgangsmåde i begrebsdannelsen og den konkrete analyse. Denne uenighed og uensartethed er så omfattende, at vi ikke i et enkelt nummer af Politica kan give en rimeligt dækkende præsentation af de forskellige tilgange og teori-ansatser. Vi har derfor valgt at indskrænke temaet til forholdet imellem de multinationale selskaber og nationalstaterne. Alle de følgende artikler beskæftiger sig med dette emne. Der er ikke tale om nogen fuldstændig eller systematisk dækning af foreliggende teori-ansatser på området, men en række af de vigtigste opfattelser og fremgangsmåder er dog præsenteret. Endvidere er der i noteapparaterne givet henvisninger til en meget stor del af den relevante litteratur.

Der er i samtlige artikler lagt stor vægt på konkrete illustrationer af fremførte teoretiske overvejelser, og flere af artiklerne kan betragtes som forsøg på egentlig applikation af foreliggende begrebsapparater og teori-ansatser på udvalgte stater og multinationale selskaber. De to første artikler beskæftiger sig med de multinationale selskabers forhold til de højtudviklede stater i Nordamerika og Europa, hvorimod de resterende tre artikler fokuserer på multinationale selskabers rolle i den tredje verden.

I den første artikel af J. D. Davis præsenteres indledningsvist forskellige ikke-marxistiske synsvinkler, hvorunder man hidtil har studeret de multinationale selskaber. I forlængelse heraf forsøger Davis at udvikle en inter-disciplinær approach til stu-

diet af disse selskaber. Med udgangspunkt i gruppebegrebet og under anvendelse af specifikationer heraf inden for både økonomi og politologi opstiller forfatteren et analyseskema til beskrivelse, og et paradigme til forklaring, af multinationale selskabers adfærd som aktører i økonomiske og politiske processer. I forbindelse hermed betones nødvendigheden af at opdele de multinationale selskaber efter karakteren af de producerede varer og den anvendte teknologi. Argumentationen gennemføres ved hjælp af illustrationer hentet fra olie-, aluminium-, bil- og computer-industrierne. Det udviklede analyseskema og forklaringsparadigmet anvendes endelig i en konkret analyse af det multinationale selskab Alcan, og herunder dets aktiviteter i forhold til forskellige nationalstater.

Hans Henrik Holm beskæftiger sig i sin artikel "Computer-teknologi og de multinationale selskaber" med teknologiens særlige betydning for tre typer af interrelationer, nemlig imellem staten og multinationale selskaber, imellem staten og nationale selskaber samt imellem stater indbyrdes. Disse relationer beskrives ved hjælp af begreberne autonomi, interdependens og dependens. Holm fremfører forskellige hypoteser vedrørende de tendenser, der har gjort sig gældende i de tre nævnte relationstyper i konsekvens af den teknologiske udvikling. Som det fremgår af titlen på artiklen, er de empiriske illustrationer hentet fra computerindustrien. Specielt omtales IBM og i sammenhæng hermed enkelte europæiske forsøg på at tage konkurrencen med IBM op, med og uden assistance fra nationalstater.

Gunnar Olesens artikel indledes med teoretiske overvejelser angående determinanterne for de multinationale selskabers optræden. Der fokuseres i særlig grad på disse selskabers optræden som politiske aktører i perifere samfund, idet denne adfærd ses i sammenhæng med periferiens flersidede afhængighed af de kapitalistiske centerformationer. På baggrund heraf gennemfører Gunnar Olesen en analyse af tre multinationale selskabers medvirken til opretholdelse og uddybning af Chiles afhængighed af USA i overensstemmelse med de pågældende selskabers interesser. De tre selskaber, der omtales i analysen, er ITT, Anaconda og Kennecott. Der gives en karakteristik af disse selskaber og deres interesser i Chile. Endvidere gennemgås deres dispositioner til sikring af disse interesser frem til 1970. Endelig beskrives selskabernes, især ITTs, kamp

mod Allende-styret i perioden 1970-73, og i sammenhæng hermed inddrages den amerikanske stats rolle som garant for de i USA baserede multinationale selskabers investeringer og interesser i de perifere samfund.

I Sven Bislevs artikel rettes opmærksomheden mod de multinationale selskabers rolle i det sydlige Afrika. Bislev giver en kortfattet, generel beskrivelse af de udenlandske investeringer i Sydafrika, og der gøres i forlængelse heraf lidt nærmere rede for de multinationale selskabers interesser i landet samt for deres hermed forbundne optræden over for den sydafrikanske stat. I slutningen af artiklen inddrages Rhodesia-konflikten, og der anføres eksempler på, hvorledes de multinationale selskaber med interesser i Sydafrika har handlet i forbindelse med denne konflikt.

Den sidste artikel, som jeg selv har skrevet, omhandler multinationale selskabers indflydelse på den indiske stats økonomiske politik. Inden for rammerne af de anvendte historisk-materialistiske teoriansatser er det dog fundet uhensigtsmæssigt at fokusere specielt på de multinationale selskaber. I stedet er analysen derfor gennemført under samtidig inddragelse af andre organiserede repræsentanter for det internationale bourgeoisie. Efter en kortfattet præsentation af den anlagte synsvinkel og af de applicerede abstrakte begreber, omtales det internationale bourgeois magtbasis i den indiske samfundsformation, under særlig fremhævelse af de direkte investeringer. Derpå følger en drøftelse af det internationale bourgeoisie magt som følge af dets rådighed over teknologi, som er stærkt efterspurgt i det indiske samfund. På baggrund heraf beskrives hændelsesforløbene i forbindelse med udvalgte konfrontationer imellem den indiske stat og det internationale bourgeoisie organiserede repræsentanter, herunder multinationale selskaber. De behandlede konfrontationer vedrører den indiske stats politik over for udenlandske investeringer, indgreb i olieindustrien, patentlovgivningen og landbrugspolitikken. I relation til disse sider af den økonomiske politik søges det vist, i hvilket omfang det internationale bourgeoisie får sine interesser tilgode-set.

Til slut skal der gøres opmærksom på, at den ene af de to anmeldelser, som vi bringer i dette nummer, i høj grad relaterer sig til tema-sektionen. Det drejer sig om Morten Ougaards anmeldelse af "Multinational Firms in Africa".